

60 jaar VU

Koester universitaire notariële opleiding

De universitaire opleiding notarieel recht aan de Vrije Universiteit Amsterdam (VU) bestaat 60 jaar. ‘Welke kant moet het op met de opleiding?’, vraagt professor Boudewijn Waaijer. ‘Is het goed, zoals het nu op de diverse universiteiten gaat?’

TEKST Wilma van Hoeflaken | BEELD Truus van Gog

De samenleving verandert snel. Welke gevolgen heeft dit voor het notariële onderwijsaanbod? Onder leiding van Waaijer, hoogleraar notarieel recht aan de VU en oud-notaris bij Boekel, gingen Nick van Buitenen, voorzitter van de Koninklijke Notariële Beroepsorganisatie (KNB), notaris Manon Cremers, partner bij Stibbe, en Fred Teeven, oud-staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, in debat. Met elkaar en een zaal vol notarissen, universitaire docenten, hoogleraren en VU-alumnistudenten.

DIGITALISERING

‘Als je kinderen vraagt wat ze willen worden, zullen ze niet direct notaris zeggen’, zegt Cremers. Al is er een uitzondering. In een verhaal van Jip en Janneke van Annie M.G. Schmidt zegt Jip: ‘Ik wil notaris worden en een pijp roken.’ De notaris die Jip voor ogen had, bestaat volgens Cremers niet meer. ‘De notaris is een hybride persoon. Vaker een vrouw dan een man, iemand die niet alleen akten opmaakt, passeert en stempelt. Als notaris moet je je cliënten en de markt waarin zij opereren begrijpen. Naast gedegen juridische kennis, goede *soft skills* en het vermogen om

strategisch te kunnen meedenken, wordt kennis over ICT-systemen en -tools steeds belangrijker.’ Vanuit de zaal wordt opgemerkt dat dit te veel gevraagd is. ‘Huur medewerkers met ICT-kennis in.’ Van Buitenen vertelt dat de KNB veel aandacht heeft voor technologische ontwikkelingen. ‘We moeten onze ogen niet sluiten voor de digitale ontwikkeling. Er gaat hoe dan ook een digitale akte komen.’ Waaijer beaamt dit. ‘Op het ministerie moet worden nagedacht over een wijziging van de Wet op het notarisambt.’ Van Buitenen vindt dat het notariaat digitalisering moet omarmen. Kan de KNB het notariaat hier meer in sturen? Van Buitenen: ‘Dat kan, maar we moeten ook rekening houden met de weerstand die bestaat tegen bemoeienissen van de KNB, ook bij kleinere kantoren.’ Hij vertelt dat ruim 60 procent van de notarissen op een eenpitterskantoor werkt.

DILEMMA'S

Van Buitenen koos voor het notariaat vanwege de levendige praktijk en de vrijheid van het ondernemerschap. Als student had hij een bijbaan bij een notaris kantoor. ‘Ik werd gegrepen door de manier waarop die notaris zijn vak uitoefende.’ Zelf studeerde hij notarieel recht in Utrecht en geeft hij, als KNB-voorzitter, gastcolleges in Groningen en Nijmegen. Volgens hem staat de VU voor vrijheid in het maken van keuzes en het varen van een eigen koers. Dat spreekt hem persoonlijk aan, maar het geldt ook voor de KNB. Bij het bepalen van de koers van de KNB spelen omgevingsfactoren een grote rol. De dolende overheid is zo'n factor. ‘Er is toenemende wet- en regelgeving’, stelt Van Buitenen. ‘Zoals de Algemene verordening gegevensbescherming (AVG), die over ons heen gestort is en waarvoor we het gereedschap zelf moeten bedenken.’ Ook de

veranderende samenleving is een factor, ‘met de tweedeling tussen “haves” en “haves nots”, waarover Piketty schrijft.’ Ondertussen ervaart de notaris in de praktijk van alledag veel dilemma’s. Het klassieke dilemma van ondernemer versus ambtenaar blijft actueel. Maar ook, hoe diep moet de notaris doorvragen naar de herkomst van geld? De notaris is poortwachter, toch geen opsporingsambtenaar? Van Buitenen: ‘Toch moeten wij als juridisch geschoolde academici blij zijn dat ons leven vol dilemma’s zit. Juist die dilemma’s maken dat de notaris van vlees en bloed niet vervangen kan worden door een algoritme.’

BAR EXAM

Cremers wil een gemakkelijker toegang tot het notariaat voor zij-instromers. ‘Niet de lat lager leggen, maar onnodige barrières wegnemen. Voor mensen die Nederlands recht gestudeerd hebben en die tijdens hun werk geïnteresseerd raken in het notariaat is het moeilijk om in te stromen.’ Zij hebben er hinder van dat kandidaat-notarissen een bachelor en een master notarieel recht gevolgd moeten hebben. Van Buitenen stelt dat universitaire notariële opleidingen een verkort instroomprogramma moeten ontwikkelen voor mensen die op latere leeftijd het notariaat in willen. Iemand in de zaal bepleit maatwerk. ‘Wat vraag je van een fiscalist die notaris wil worden? Of van een rechter?’ Van Buitenen oppert: ‘Misschien kan de universiteit de focus leggen op toetsing,

een soort *bar exam*.’ Een ander in de zaal denkt dat een staatsexamen een goede oplossing is. Of een bachelor rechtsgeleerdheid en een master notarieel recht.

MAATSCHAPPELIJKE VRAAGSTUKKEN

‘Het notariaat dient de maatschappij en de maatschappij is gediend bij een notaris die breed opgeleid is’, stelt Waaijer. Moet notarieel recht een aparte, zelfstandige richting blijven? Waaijer stelt dat een specifieke notariële opleiding de mogelijkheid geeft belangrijke onderwijsaccenten te leggen en onderzoek mogelijk maakt op specifieke notariële terreinen. Volgens hem is dit essentieel voor de ontwikkeling van het notariaat als discipline. ‘De specifieke notariële opleiding aan de universiteit zou vooral door de KNB veel meer gekoesterd moeten worden.’ Iemand in de zaal oppert notarieel recht onder te brengen bij rechtsgeleerdheid. Een ander: ‘Dan raakt het ondergesneeuwd.’ Ook Fred Teeven, oud-staatssecretaris van Veiligheid en Justitie, denkt dat een specifieke notariële studierichting nodig is voor voldoende diepgang. ‘Tegelijkertijd zou je meer moeten ingaan op de inbedding van de taken van de notaris in de samenleving. Betrek maatschappelijke vraagstukken in de studie.’ Teeven studeerde in deeltijd aan de VU toen hij FIOD-rechercheur was. Later werkte hij bij het Openbaar Ministerie en was hij Tweede Kamerlid. Als staatssecretaris had hij het notariaat in zijn portefeuille. In al die functies had hij zicht op het notariaat. Hij zegt: ‘De advocatuur heeft een groot deel van de markt dat ook bij u zou kunnen liggen.’ Hij stelt dat de notaris meer kan doen op het gebied van onafhankelijke advisering. En dat er ook buiten het notariaat veel kansen op de arbeidsmarkt zijn. ‘Vertel studenten ook wat je met de studie kunt doen buiten het notariaat. Zoals werken als wetgevingsjurist, bij het Kadaster of bij

financiële toezichthouders.’ Dit wordt beaamd vanuit de zaal. ‘Er werken meer afgestudeerden notarieel recht buiten het notariaat dan in het notariaat.’

IMAGO

Om het notariaat beter te ‘branden’ pleit Cremers voor een andere benaming van de kandidaat-notaris. Ze verwijst naar de accountancy, waar iemand al snel de titel senior, director of manager heeft. ‘Daar steekt de kandidaat-notaris mager bij af.’ Waaijer beaamt dit. ‘Dat de aanduiding ongelukkig is, schreef ik 25 jaar geleden al.’ Hij vraagt de zaal: ‘Hoe ervaren jullie dat?’ Iemand zegt: ‘Ik leg het gewoon uit.’ Waaijer: ‘Is notarieel-jurist niet beter?’ Cremers: ‘Ik zou zeggen gewoon notaris.’ Van Buitenen stelt voor de benaming kandidaat-notaris te reserveren voor de eerste zes jaar. Daarna zou toegevoegd notaris een goede benaming kunnen zijn. Dat gaat Cremers niet ver genoeg. ‘Je moet het vak een beetje verkopen.’ Vanuit de zaal wordt gevraagd hoe het dan moet met verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden. Haal de titel en verantwoordelijkheden uit elkaar, vindt Cremers.

STUDENTEN ENTHOUSIASMEREN

Teeven vindt het belangrijk dat jongeren enthousiast gemaakt worden voor de studie. Hij vindt dat de KNB daar een rol in kan spelen. ‘Als er mensen in de bouw nodig zijn, komt Maxime Verhagen op het podium.’ Van Buitenen aarzelt. ‘Van de KNB ben je lid als je in de praktijk werkzaam bent, niet slechts als je notarieel recht hebt gestudeerd.’ Teeven: ‘Het Openbaar Ministerie en de Orde van Advocaten trekken ook gemeenschappelijk op om studenten te informeren over de strafrechtstudie.’ Cremers: ‘Ik voel ook wel voor samen optrekken. Zo kunnen we als beroepsgroep zorgen voor goede opvolging.’ ■

‘Juist dilemma’s maken dat de notaris van vlees en bloed niet vervangen kan worden door een algoritme’